

Nr 51.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1941 kl. 4 e. m.

*Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning angående
den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden.*

(2:a avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 21 av herr *von Horn m. fl.* samt II: 49 av herr *Staxäng* har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående befrämjandet av den elektriska konsulentverksamheten på landsbygden.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för motionerna får utskottet — i den mån ej därför redogöres närmare i det följande — hänvisa till desamma.

Över motionerna har utskottet på vederbörligt sätt införskaffat utlåtanden från kommerskollegium och lanthushögskolan, vilken sistnämnda myndighet jämväl överlämnat yttrande av jordbrukstekniska föreningen.

Riksdagen har tidigare under en följd av år anvisat anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Från anslaget, som i riksstaten för budgetåret 1940/41 är upptaget med ett belopp av 10,000 kronor, har utlämnats bidrag till upprätthållande av den verksamhet, som bedrivs av de elektriska länsföreningarna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Anslaget har utbetalats och disponerats av länsstyrelserna i nämnda län. 1939 och 1940 års riksdagar ha vidare anvisat anslag till Undersökning rörande landsbygdens elektrifiering m. m. Sistnämnda anslag, som i riksstaten för innevarande budgetår är upptaget med ett belopp av 50,000 kronor, har fördelats av Kungl. Maj:t mellan de olika delarna av landet. Vidare må erinras, att 1940 års urtima riksdag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å tilläggsstat I till riksstaten för sistnämnda budgetår anvisat ett anslag å 5,000,000 kronor. Beslutet om anvisande av detta belopp grundade sig på statsmakternas önskan att i nuvarande krisläge med dess svårigheter att anskaffa bensin samt lys- och brännoljor lämna ett kraftigt stöd åt strävandena för landsbygdens elektrifiering. Av innevarande års riksdag ha slutligen för budgetåret 1941/42 anvisats ytterligare 5,000,000 kronor till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering. I sistnämnda anslag skola såväl det tidigare av riksdagen under samma beteckning anvisade anslaget som anslaget till Undersökning rörande landsbygdens elektrifiering m. m. uppgå. Enligt de för sistnämnda båda anslag gällande bestämmelserna få av ansla-

gen disponeras behövliga medel även för undersökningar och planläggningar rörande elektrifieringsföretag.

I motionerna anföres bland annat följande:

Det torde numera vara klarlagt, att landsbygdens elektrifiering är av stor betydelse för landets folkförsörjning. Vad som däremot ännu väntar på sin lösning, är frågan om den elektriska konsulentverksamheten på landsbygden. Att på detta område förefinnes ett verkligt behov av sakkunnig hjälp vet envar, som är förtrogen med förhållandena. Behovet är just nu särskilt stort, då en ny kristidselektrifiering står för dörren.

I en del län arbeta sedan ett 20-tal år s. k. elektriska länsföreningar, som i regel anställt en sakkunnig person såsom elektrisk länskonsulent. Emellertid har erfarenheten visat, att därest konsulentverksamhet på landsbygden på ett tillfredsställande sätt skall kunna fylla sin uppgift, så böra de för verksamhetens utövande betingade avgifterna sättas relativt låga, vilket förhållande i sin tur verkar på sådant sätt, att rörelsen såsom sådan icke blir ekonomiskt bärkraftig. Konsulentverksamheten på det elektriska området utgör härvidlag intet undantag. Följden härav blir då kravet på bidrag av allmänna medel. Detta har även framhållits vid flera tillfällen, bl. a. i ett uttalande, som år 1924 gjordes av särskilt tillkallade sakkunniga med avseende å frågan om »Organ för befrämjande av den framtida utvecklingen på elektrifieringsområdet».

Det har tidigare i samband med riksdagens behandling av frågan om anvisande av medel till befrämjande av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering anförts såsom skäl mot anslagets beviljande, att landsbygdens elektrifiering vore i stort sett avslutad, varför behovet av sakkunnig hjälp med undantag för Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län icke längre förefunnes. För här nämnda län utgår å nionde huvudtiteln sedan ett flertal år ett anslag å tillhoppa 10,000 kr. Man förbisåg när anslagen för rikets län i övrigt indrogos att utförandet av nyanläggningar endast är en del av landsbygdselektrifierings område, och att icke heller denna del är en gång för alla färdig. Tvärtom fordrar den oupphörligt vidgade användningen av elektrisk kraft på landsbygden, att distributionsanläggningarna anpassas därefter, vilket tarvar ingående teknisk-ekonomisk sakkunskap och ett framsynt bedömande av utvecklingens möjligheter. Dessutom förefinnes den omfattande del, som berör gårdsinstallationerna. Enbart denna del motiverar tillfyllest konsulentverksamhetens stödjande med allmänna medel. Men härvid kan och bör ett samarbete äga rum med de på landsbygden verksamma brandförsäkringsanstalterna, vilka också flerstädes visat sitt intresse för ifrågavarande konsulentverksamhet.

I anslutning till vad som anförts av förenämnda sakkunniga bör särskilt framhållas behovet av ett centralt organ, som kunde stödja de lokala konsulenterna och även i viss utsträckning påverka arbetet inom de lokala sammanslutningarna.

Kommerskollegium har ansett sig icke ha något att erinra mot bifall till motionerna. I övrigt har kommerskollegium i sitt utlåtande anført i hudsak följande.

Alltsedan landsbygdselektrifieringen började taga nämnvärd omfattning ha statsmakterna på olika sätt stött och uppmuntrat denna elektrifiering. Bland de åtgärder, som i dylikt syfte vidtagits, må i detta sammanhang endast i korthet omnämnas följande, som mera direkt stå i samband med den i motionerna åsyftade frågan om den elektriska konsulentverksamheten på landsbygden.

På grund av riksdagsskrivelser dels den 29 maj 1915 om anordnande av upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft, dels den 9 juni 1917 angående åtgärder för att genom statens försorg få till stånd en allmän elektrifiering av landsbygden tillsatte Kungl. Maj:t år 1917 den s. k. elektrifieringskommittén. Av denna kommitté verkställdes ett större antal utredningar rörande krafttillgångar och kraftbehov inom landet, om den planmässiga elektrifieringen i detalj inom de olika länen etc. Sedan Kungl. Maj:t beslutat, att kommitténs verksamhet skulle upphöra den 31 maj 1923, överlämnade kommittén nämnda dag en kortfattad redogörelse för sin verksamhet (SOU 1923: 72) samt förslag till organisation av statens verksamhet beträffande landets elektrifiering. Förslaget avsåg bl. a., att det vid sidan om de lokala elektrifieringsorganen inom de olika länen skulle tillsättas ett centralt elektrifieringsråd, sammansatt av representanter för de olika intressen, som närmare berördes av elektrifieringsfrågans utveckling. Kommitténs förslag i denna del föranledde emellertid icke någon åtgärd.

Med anledning av nämnda riksdagsskrivelse den 29 maj 1915 föreslogo kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och vattenfallsstyrelsen i gemensamt utlåtande den 16 april 1917 tillsättandet av två elektriska konsulenter, den ene lydande under kommerskollegium, den andre under lantbruksstyrelsen. Förslaget ledde till att 1917 års riksdag beslutade inrättandet av en elektrisk konsulentbefattning under lantbruksstyrelsen. Medan elektrifieringskommitténs verksamhet bl. a. avsåg att uppdraga riktlinjerna för de olika kraftkällornas utnyttjande och distributionsnätens utveckling, skulle elektrifieringskonsulentens uppgift närmast vara att verka för den elektriska kraftens ökade utnyttjning inom jordbruksnäringen. Anslag för konsulentbefattningens upprätthållande anvisades årligen t. o. m. år 1920, varefter befattningen indrogs.

Ursprungligen på grund av motioner vid 1918 års riksdag ha statsmakterna för främjande, i vad på länsstyrelserna ankommer, av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering anvisat anslag på tillhoppa c:a $1\frac{1}{4}$ milj. kronor. Dessa medel ha av länsstyrelserna i första hand använts för understödjande av den konsulentverksamhet, som inom länen bedrivits av s. k. elektriska länsföreningar och liknande organ med uppgift att mot måttlig ersättning tillhandagå landsbygdsbefolkningen med råd och upplysningar i elektrifieringsfrågor. Denna lokala konsulentverksamhet erhöll fortsatt understöd, även sedan de ovannämnda centrala elektrifieringsorganen upphört med sin verksamhet. Anslag för ändamålet ha sålunda årligen anvisats, med undantag för budgetåren 1933/34 och 1934/35, då anslaget av statsfinansiella skäl icke upptogs i riksstaten. Anslagen ha emellertid efter hand begränsats till relativt små belopp och under de senaste åren utgått endast till de tre nordligaste länen.

Slutligen må i fråga om här åsyftade åtgärder erinras om att 1939 och 1940 års riksdagar anvisat tillhoppa 100,000 kronor för undersökningar angående elektrifiering av olika landsdelar, varjämte 1940 års urtima riksdag anvisat ett anslag på 5 milj. kronor för bidrag till elektrifiering av mera svårelektrifierbara bygder, från vilket anslag bidrag till konsulteringsarbeten även torde kunna utgå.

Som villkor för bidrag till konsulentverksamhet på landsbygden från de anslag till främjandet av en planmässig landsbygdselektrifiering, som enligt ovan ställts till länsstyrelsernas förfogande, har plägat föreskrivas, att sammanslutningen icke bedriver affärsverksamhet, att ortsbidrag erhållits till verksamheten till minst samma belopp som statsbidraget samt att verksamheten bedrivs enligt vissa riktlinjer, som uppdragits av elektrifieringskom-

mittén. Däremot ha från statsmakternas sida icke lämnats några närmare direktiv rörande organisationen av konsulentverksamheten e. d., vilket medfört att i viss mån olika organisationsformer tillämpats i olika delar av landet. I flertalet fall ha distributionsföretag och liknande sammanslutit sig till s. k. elektriska länsföreningar, vilka anställt särskild konsulent. I vissa fall åter har konsulenten anknutits till vederbörande hushållningssällskap. Även andra organisationsformer ha emellertid tillämpats.

Då konsulentverksamheten på landsbygden började, voro strävandena inom landsbygdselektrifieringen främst inriktade på att elektrifiera så vidsträckt område som möjligt, och konsulenternas huvuduppgift blev att vara landsbygdsbefolkningen behjälplig med planläggningen av de omfattande distributionsanläggningar som erfordrades. I den mån nyelektrifieringen på landsbygden senare i viss mån stagnerade, ha konsulenternas arbetsuppgifter delvis ändrats och verksamheten i huvudsak begränsats till rådgivning beträffande de många spörsmål, som sammanhånga med ett rationellt utnyttjande av den elektriska kraften på landsbygden ävensom planering och besiktning av gårdsinstallationer o. d. Konsulenterna ha även tillhandagått myndigheterna med yttranden i frågor, där deras kännedom om ortsförhållandena varit av särskilt värde, såsom koncessions-, låne- och installatörsärenden. Därjämte har statens elektriska inspektion flerstädes haft god hjälp av konsulenternas medverkan vid tillsynen över anläggningarna m. m.

Erfarenheterna av länskonsulentverksamheten ha varit ganska växlande men kunna till övervägande delen betecknas som goda. Det är helt naturligt, att resultatet i hög grad måst bliva beroende av ekonomiska resurser och framför allt på konsulentens person och förmåga. Där goda förutsättningar härutinnan förefunnits, ha konsulenterna också uträttat ett betydande arbete till förmån för landsbygdens planmässiga elektrifiering.

Inom de olika länen har konsulentverksamheten omfattats med mycket olika intresse från landsbygdsbefolkningens och berörda institutioners sida. Medan anslutningen till länsföreningarna — där sådana funnits — i vissa län varit synnerligen livlig, ha dessa föreningar i andra län endast samlat ett mindretal av landsbygdens distributionsföretag som medlemmar. I viss mån sammanhänger detta givetvis med det olika behovet av länskonsulenter i olika delar av landet. I vissa landsdelar omhänderhaves kraftdistributionen direkt till varje konsument till övervägande delen av större kraftföretag, vilka själva utföra anläggningarna och svara för deras skötsel och drift genom fast anställd personal. Här saknas sålunda i nämnvärt antal sådana sammanslutningar av kraftkonsumenter, som i regel bilda stommen i de elektriska länsföreningarna. I andra län hava brandförsäkringsanstaltens elektriska besiktningsmän i viss mån även åtagit sig uppgifter, som eljest närmast ankomma på länskonsulenterna. Slutligen ha inom områden, där statens kraftverk distribuerar elektrisk kraft, kraftverkens lokalförvaltningar i stor utsträckning tillhandagått med rådgivning, vilket minskat behovet av annan konsulentverksamhet. De län, där behovet av länskonsulentverksamhet framför allt gjort sig gällande och fortfarande gör sig gällande, äro Norrlandslänet.

I ett avseende torde erfarenheterna från länskonsulentverksamheten i olika delar av landet vara samstämmiga, nämligen i det avseendet, att det icke visat sig möjligt att göra konsulentverksamheten ekonomiskt bärig utan understöd av allmänna medel. I den mån dylika medel uteblivit, har verksamheten i regel måst antingen inskränkas eller omläggas efter mera affärsmässiga grunder.

Förslag att förskaffa länskonsulenterna en bättre och mera tryggad ställ-

ning än den hittillsvarande ha vid olika tillfällen framförts. Här må bland annat nämnas, att den numera upplösta Riksföreningen för landsbygdens elektrifiering i skrivelse till Konungen den 5 december 1928 hemställde om åtgärder för genomförande av en planmässig organisation av den statsunderstödda elektriska konsulentverksamheten. Framställningen, som bl. a. åsyftade konsulentverksamhetens förläggande under hushållningssällskapen och höjda statsanslag, mottogs inom intresserade kretsar med mycket delade meningar och ledde icke till någon åtgärd (Kungl. Maj:ts beslut den 4 december 1930).

Elektriska länsföreningar finnas för närvarande i Stockholms och Uppsala län (en gemensam förening för båda länen), samt i Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Hallands, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands (föreningen f. n. under avveckling), Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Endast de tre sistnämnda länen ha — som ovan nämnts — på senare år åtnjutit statsbidrag, medan övriga i flera fall erhålla mindre bidrag från landsting eller hushållningssällskap men i övrigt få lita till medlemsavgifter och privat förvärvsverksamhet. I flera fall äro länskonsulenterna anknutna till vederbörande ångpanneförenings elektrotekniska avdelningskontor.

Den nu av krissituationen åter framtvingna forceringen av landsbygdselektrifieringen har änyo gjort konsulentfrågan på landsbygden aktuell. Denna landsbygdselektrifiering är emellertid kvantitativt av mycket mindre omfattning än under förra världskriget, då flertalet av de här åsyftade lokala konsulentorganen tillkommo, och situationen även i andra avseenden en annan nu än då. Sålunda utgöres huvudparten av de anläggningar, som nu byggas ut, av utvidgningar av befintliga distributionsföretag, vilka redan vunnit stadge i organisatoriskt och ekonomiskt avseende. En mer än 20-årig erfarenhet föreligger beträffande de speciella problem, som landsbygdselektrifieringen erbjuder, och anläggningarnas tekniska utförande har mer eller mindre standardiserats. Propaganda- och upplysningsverksamhet rörande den elektriska kraftens rationella användning har bedrivits i stor omfattning. Tillgången på fackkunniga teknici för anläggningarnas planering är även avsevärt större, liksom tillgången på skolad arbetskraft för anläggningarnas utförande, även om denna arbetskraft i viss omfattning måst tillfälligt lämna sin yrkesutövning på grund av de omfattande militärinkallelserna. Ej heller möter det f. n. svårigheter för länsstyrelserna att erhålla medel för anlåtande av sakkunnig hjälp med utredningar rörande elektrifieringsprojekt på landsbygden, då relativt avsevärda belopp anvisats av statsmakterna bl. a. för dylikt ändamål, såsom ovan nämnts.

Även sedan de egentliga elektrifieringsarbetena avslutats torde emellertid alltid komma att kvarstå arbetsuppgiften att tillse, att det i anläggningarna nedlagda kapitalet förräntas på ett tillfredsställande sätt och att de fördelar, som den elektriska kraften erbjuder, verkligen komma landsbygdsbefolkningen tillgodo. Länskonsulenterna ha här ett arbetsfält av stor betydelse. Tillgången till en organiserad länskonsulentverksamhet skulle även vara av betydelse för de statliga myndigheterna, bland annat för kollegii elektriska byrå och statens elektriska inspektion. Sålunda skulle bl. a. den rådgivning i allmänna tekniska frågor, granskning av koncessionsansökningar m. m., som nu utövas av berörda statsinstitutioner, till viss del kunna övertagas av konsulenterna, och även den statliga tillsynen över anläggningarna underlättas.

För kollegium står det emellertid klart, att organiserandet av en länskonsulentverksamhet — inriktad endast eller huvudsakligen på nyssnämnda arbetsuppgifter — måste möta åtskilliga svårigheter av ekonomisk och orga-

nisatorisk art. På de personer, som skola handhava sådan verksamhet, måste ställas höga krav på teknisk-ekonomisk duglighet och personliga egenskaper, och det är givet, att lämpliga personer icke kunna påräknas med mindre de beredas en ekonomiskt god och tryggad ställning. Konsulentverksamheten som sådan kan icke väntas täcka erforderliga omkostnader, då man måste räkna med att konsulteringsarvodena få hållas så låga, att de i regel icke tillnärmelsevis motsvara arbetsprestationen. Att låta konsulentverksamheten utfyllas och ekonomiskt upphjälpas av privat förvärvsverksamhet är av flera skäl mindre lämpligt. Man måste därför utgå ifrån att en reorganisation av konsulentverksamheten måste — oavsett organisationsformen — komma att ställa starkt stegrade anspråk på statsmedel.

I detta sammanhang vill kollegium även framhålla, att den av motionärerna antydda möjligheten att förbinda länskonsulentverksamheten med uppdrag som brandbesiktningsman icke alltid kan väntas stå till buds. Denna fråga sammanhänger för övrigt med det ännu olösta spörsmålet om ordnandet av brandsyn på landsbygden. Emellertid torde tendensen på detta område vara, att besiktningen ur brandfaresynpunkt av de elektriska installationerna sker parallellt med den besiktning av eldstäder, rökgångar, arbetsmaskiner o. d., som eljest erfordras med hänsyn till brandfaran, och av en och samma person — en anordning, som redan vunnit tillämpning på sina håll. Denna verksamhet synes knappast kunna förenas med elektrisk länskonsulentverksamhet.

Ehuru kollegium sålunda av olika skäl anser tveksamt, huruvida en utredning i det av motionärerna avsedda syftet kan väntas leda till några praktiska realiserbara förslag, vill kollegium icke bestrida, att konsulentfrågan är av betydelse och att det kan vara ett allmänt intresse att få den närmare utredd.

Lantbruksstyrelsen har i sitt utlåtande hänvisat till kommerskollegii yttrande.

Jordbrukstekniska föreningen har funnit mycket önskvärt att en sådan utredning som av motionärerna föreslås kommer till stånd.

I sitt i ärendet avgivna utlåtande har kommerskollegium visserligen tillstyrkt en sådan utredning, som av motionärerna begäres, men av olika skäl ansett tveksamt, huruvida utredningsarbetet kunde förväntas leda till några praktiskt realiserbara förslag. Enligt vad utskottet vidare inhämtat kommer frågan angående behovet av elektrifieringskonsulenter på landsbygden samt deras ställning och arbetsuppgifter att i viss utsträckning upptagas till behandling av den pågående hushållningssällskapsutredningen. Med anledning av det anförda och då de av riksdagen för innevarande och nästkommande budgetår anvisade anslagen å tillhoppa 10,000,000 kronor till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering enligt de för anslagen gällande bestämmelserna i nödig utsträckning må disponeras jämväl för undersökningar och planläggningar rörande elektrifieringsföretag, eller med andra ord till elektrisk konsulteringsverksamhet, anser sig utskottet icke böra förorda bifall till ifrågasvarande motioner.

Utskottet.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att de likalydande motionerna I: 21 och II: 49 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 16 maj 1941.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Carl Eriksson, Granath, Gabrielsson, Jacob Hansson, Mannerskantz, von Stockenström* och *Svedberg* samt

från andra kammaren: herrar *Andersson i Löbbo, Andersson i Tungelsta, Carlström, Mäler, Andersson i Surahammar, Gustafson i Dädesjö, Janson i Frändesta* och *Pettersson i Dahl*.

Reservation

av herrar *Gabrielsson, Mannerskantz, von Stockenström* och *Janson i Frändesta*, vilka ansett, att utskottets motivering och hemställan bort ha följande lydelse:

»Med hänsyn särskilt till nu rådande krissituation med därav föranledd knapphet på bensin samt lys- och brännolja anser utskottet i likhet med motionärerna, att en rationell lösning av frågan om landsbygdens elektrifiering är av allra största betydelse för vår folkförsörjning. Den av krisläget framtvingna forceringen av elektrifieringsverksamheten har enligt utskottets förmenande i särskilt hög grad gjort frågan om konsulentverksamheten på ifrågavarande område aktuell. Nämnda fråga synes emellertid utskottet ur flera synpunkter vara av den vikt, att den förtjänar uppmärksamhet jämväl under normala tider. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att elektrifieringen av åtskilliga gårdar på landsbygden icke planlagts på lämpligaste sätt. I anslutning till vad som anföres i de i ärendet avgivna utlåtandena finner utskottet därför önskvärt, att den i motionerna föreslagna utredningen angående befrämjandet av den elektriska konsulentverksamheten på landsbygden kommer till stånd.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 21 och II: 49 må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning angående befrämjande av konsulentverksamheten för landsbygdens elektrifiering samt för riksdagen framlägga de förslag i ämnet, som därav må föranledas.»
